

14e jaargang
nummer 11
december 1978

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

W I E O F W A T P R E C I E S V E R T E G E N W O O R D I G T D E W E S T D U I T S E " A R B E I D E R S D I R E K T E U R " ?

Sedert 1951 bestaat er in de Westduitse staalindustrie een vorm van zogenaamde "medezeggenschap" die de "gelijkberechtigde medezeggenschap" wordt genoemd. Zij komt hierop neer, dat de aandeelhouders en de arbeiders in de raden van bestuur van de ondernemingen even sterk vertegenwoordigd zijn, zoals het heet. In iedere raad van bestuur zitten evenveel vertegenwoordigers van de aandeelhouders als mensen van wie wordt beweerd, dat ze de arbeiders zouden vertegenwoordigen. Bovendien heeft dan nog iedere bedrijfsdirectie een figuur in haar midden, die met de naam van "arbeidsdirecteur" pleegt te worden aangeduid. Vakbonden en directies doen het allebei voorkomen, alsof ook die "arbeidersdirecteur" - in Duitsland "Arbeitsdirektor" genoemd - een vertegenwoordiger van de arbeiders zou zijn.

Wij hebben al eens eerder het systeem van de zogenaamde "medezeggenschap" een "fopspeen" genoemd. De inmiddels overleden Nederlandse bedrijfs-econoom Kleerekoper, die dit woord ter karakterisering van de "medezeggenschap" het eerst gebruikte, had het ons inziens bij het rechte eind. De zogenaamde "medezeggenschap", die - de naam zegt het al - héél wat anders is dan werkelijke z e g g e n s c h a p, is in feite slechts een zoethoudertje voor de arbeiders. De "gelijkberechtigde medezeggenschap" die de Westduitse staalindustrie kent, is net zo'n zoethoudertje. Ze geeft de arbeiders geen greintje meer zeggenschap, ze is wel een nog schaamtelozer fop-perij.

Bij bedrijven van een omvang zoals ze in de staalindustrie worden aangetroffen, bestaat de directie onveranderlijk uit verscheidene personen. Dat in zo'n gezelschap de stem van de "Arbeitsdirektor" geen enkele invloed heeft op de beslissingen, spreekt zó vanzelf, dat we daar niet bij hoeven stil te staan. Door dit soort "verworvenheden" laat geen arbeider zich foppen. Wie meent, dat de aanwezigheid van een "Arbeitsdirektor" in een directie voor de arbeiders enige betekenis heeft, fopt niet de arbeiders, maar zichzelf. Wie het *niet* meent, maar het alleen maar luidkeels van de daken schreeuwt, fopt zichzelf natuurlijk niet. Zo iemand doet al-

leen maar een *poging* om de arbeiders te foppen. 't Is een doorzichtige poging en vanwege de doorzichtigheid ervan hebben we zopas de "gelijkberechtigde medezeggenschap" een nog schaamtelozer fopperij dan de "medezeggenschap" genoemd. Maar doorzichtig - en dus schaamteloos - of niet: een fopperij die weinig kans maakt dat de arbeiders er in trappen houdt daarmee nog niet op een fopperij te zijn.

Als dit het enige zou zijn dat over de "gelijkberechtigde medezeggenschap" kan worden opgemerkt, zou het nauwelijks de moeite waard zijn om er aandacht aan te besteden. Maar er kleeft meer aan. We doelen daarbij niet op de omstandigheid dat in de raad van bestuur de aandeelhouders en de arbeiders door een gelijk aantal parsonen vertegenwoordigd zijn. Weliswaar verkeren *die* "werknemersvertegenwoordigers" niet in precies dezelfde positie als de "Arbeitsdirektor" binnen de direktie verkeert, maar het verschil is toch veel kleiner dan het wel lijkt. Wat een rol speelt is niet zozeer, dat de vertegenwoordigers van de aandeelhouders niet talrijker zijn dan de "werknemersvertegenwoordigers", maar dat deze laatsten niet talrijker zijn dan de eersten. De "werknemersvertegenwoordigers" vormen in de raad van bestuur geen minderheid, maar zij vormen er - en dat geeft de doorslag - evenmin een meerderheid. Zou er *werkelijk* sprake zijn van arbeidersvertegenwoordigers, dan zou een dergelijke situatie de vertegenwoordigers van de aandeelhouders een voordeel verschaffen en de arbeidersvertegenwoordigers een nadeel. Zou er dan in zo'n raad van bestuur over belangrijke zaken worden gesproken, dan zou er sprake zijn van een strijd tussen evenveel wolven als schapen. Over de uitkomst van zo'n strijd zou men zich geen illusies behoeven te maken.

In werkelijkheid zijn de zogenaamde "werknemersvertegenwoordigers" geen schapen, maar ook wolven, maar dan in schaapskleren. De personen die wij tot dusverre - zuiver gemakshalve - als "werknemers-" of "arbeidersvertegenwoordigers" hebben aangeduid, zijn immers in werkelijkheid helemaal geen vertegenwoordigers van de arbeiders. Ze worden hetzij regelrecht door de vakbond, dat wil zeggen door de I(ndustrie) G(ewerkschaft) Metall benoemd, hetzij door de arbeiders gekozen uit kandidaten die door de I.G. Metall zijn aangewezen. Het verschil met echte arbeidersvertegenwoordigers - kollega's uit het bedrijf die, als ze het niet goed doen, kunnen worden teruggeroepen - is levensgroot. Zouden de "arbeidersvertegenwoordigers" *echte* arbeidersvertegenwoordigers zijn, dan nog zou de "gelijkberechtigde medezeggenschap" een fopperij zijn, om de redenen die wij zojuist hebben uiteengezet. Nu er van *echte* arbeidersvertegenwoordigers geen sprake is, is de "gelijkberechtigde medezeggenschap" een dubbele fopperij.

De zogenaamde, door de I.G. Metall direkt of indirekt aangewezen "vertegenwoordigers van de werknemers" in de direkties en in de raden van bestuur van de Westduitse staalondernemingen zijn niet alleen geen *echte* arbeidersvertegenwoordigers, ze houden zelfs niet de *s c h i j n* op dat ze de arbeiders vertegenwoordigen. Ze kiezen veelal openlijk de kant van de werkgevers, een keuze die voor hen iets vanzelfsprekends heeft. Want hun achtergrond is niet de gieterij of de walserij, maar de vakbond, die als gevolg van zijn functie in de maatschappij, op beslissende momenten eveneens de zijde der ondernemers kiest.

Van een dergelijke keuze door deze "arbeidersvertegenwoordigers" voor het werkgeversstandpunt is wederom sprake geweest in de derde week van november. De I.G. Metall voerde in de Westduitse deelstaat Rijnland-Westfalen en in Bremen de eerste onderhandelingen over een nieuwe c.a.o. voor

het komend jaar. Die mislukten doordat de ondernemers niet wensten in te gaan op de door de bond gestelde eis van een geleidelijke invoering van de 35-urige werkweek plus een loonsverhoging van vijf procent. De ondernemers wilden op z'n hoogst een inflatiecompensatie van 2,5 tot 3 procent en twee dagen extra vakantie geven. Voor de bond was het een principiële zaak waaraan niet te tornen viel, omdat de I.G. Metall van werktijdverkorting een behoud van arbeidsplaatsen verwacht. De werkgevers stelden daar tegenover, dat de eis van de bond tot zulk een stijging van loonkosten zou leiden dat de investeringen gevaar lopen. In dat geval, zo redeneerden ze, zou er in plaats van minder juist méér werkloosheid ontstaan.

Na het stuk lopen der onderhandelingen begon de bond zich op een staking voor te bereiden. In deze beschouwing kan daarop niet nader worden ingegaan. Bij het schrijven ervan moeten de 200.000 aangesloten leden zich over de vraag of er gestaakt zal worden nog uitspreken en kan het nog een dag of tien duren eer het zover is. Maar het is ons hier niet om de staking te doen, maar om het feit, dat de "Arbeitsdirektoren" en de zogenaamde "werknemersvertegenwoordigers" in de raden van bestuur zich overal te g e n de invoering van de 35-urige werkweek hebben uitgesproken.

In een korrespondentie uit Bonn in "De Volkskrant" van vrijdag 17 november j.l. is een dergelijk standpunt - gelijk aan dat van de werkgevers - "opvallend" genoemd. Voor ons is er niets opvallends aan. Het "opvallende" aan de geschetste gang van zaken is *niet*, dat de bedoelde personen zich naast de ondernemers hebben geschaard, maar dat de I.G. Metall met staking dreigde toen een trapsgewijze invoering van de 35-urige werkweek aan de onderhandelingstafel niet bespreekbaar bleek. Merkwaardig is niet, dat de "Arbeitsdirektoren" enz. zich op ondernemersstandpunt stelden en een andere positie innamen dan de bond, maar merkwaardig is, dat de bond een ander standpunt innam dan de "Arbeitsdirektoren".

Maar hebben wij, zal de lezer vragen, niet net precies betoogd, dat de "arbeidsdirektor" en de zogenaamde "werknemersvertegenwoordigers" in de raden van bestuur *daarom* de kant van de ondernemers kiezen, omdat zij, hoe dan ook, door de *vakbond* worden aangewezen? Wat blijft er van een dergelijke verklaring over, nu blijkt dat de bond zélf zich tegenover de ondernemers opstelt? Ons antwoord luidt dat het nog maar zeer de vraag is in hoeverre daarvan *werkelijk* sprake is.

In de loop van dit jaar hebben wij er verscheidene keren op gewezen, dat de vakbeweging in West-Duitsland zich *schijnbaar* wat militanter is gaan opstellen onder zware druk van haar achterban. Die opstelling dateert van de "wilde" stakingen in de havensteden en bleek tijdens de akties in het drukkersbedrijf en in de metaalindustrie in Baden-Württemberg. Daarbij bleek ook dat de bonden, nadat zij eenmaal aan de druk van onderop hadden toegegeven, de arbeiders weer zo snel mogelijk in het gareel trachtten te brengen. Het bleek voorts, dat de zaken waarop de I.G. Metall het accent legde, voor de arbeiders allermint het zwaarst wogen. Bij de Westduitse stakingen in het voorjaar van 1978 probeerde de I.G. Metall zich een reputatie van strijdbaarheid te verwerven, maar de I.G. Metall deed dat zonder zich exact tot exponent van de arbeiders te maken. Onze lezers zullen zich ongetwijfeld nog wel herinneren, dat het kompromis waarmee de metaalstaking in Baden-Württemberg eindigde de woede van de metaalbewerkers wekte en zij zullen zich ook nog wel herinneren, dat diezelfde metaalbewerkers allermint tevreden waren over de wijze waarop de strijd door de bond werd gevoerd.

Wat zich thans in de Westduitse staalindustrie afspeelt moet uiteraard in het licht van die vroegere gebeurtenissen worden bekeken. Waarvan men zich daarbij dan bovendien nog rekenschap moet geven is dit, dat de zogenaamde "Arbeitsdirektoren", enz., eenmaal gekozen of benoemd, bij het vervullen van hun taak niet aan dezelfde druk van de achterban blootstaan waaraan de vakbondsbureaucratie als zodanig blootstaat. Dáár ligt de verklaring voor het feit, dat de I.G. Metall zich anders opstelt dan de "Arbeidersdirekteuren" of zij, die ten onrechte de "arbeidersvertegenwoordigers" in de raden van bestuur worden genoemd. De bond moet zich wel anders opstellen, althans: de schijn wekken zich anders op te stellen, omdat de bond zich nu eenmaal niet dezelfde luxe permitteren kan die de "Arbeitsdirektoren" enz. zich wél permitteren kunnen. Die andere opstelling lijkt in strijd met de verklaring die wij voor de opstelling van de "Arbeitsdirektoren", enz. hebben gegeven. In wezen is zij dat allerminst.

De "gelijkberechtigde medezeggenschap" dient er toe conflicten tussen arbeiders en ondernemers te voorkomen. Dat schrijft de korrespondent van "De Volkskrant" in Bonn en wij zijn het, wat dat betreft, volledig met hem eens. De "gelijkberechtigde medezeggenschap" is, als zoethoudertje, een instrument ter handhaving van de klassenvrede. Naar die klassenvrede streven de ondernemers en naar die klassenvrede streeft ook de bond. Een vakbond is géén organisatie die in het leven is geroepen om de klassenstrijd te voeren, maar een organisatie die een zo ongestoord mogelijke voortgang der kapitalistische produktie garandeert door de verkoop van de arbeidskracht voor zijn rekening te nemen. Verkoop van de arbeidskracht echter betekent: touwtrekken met de ondernemers. Dat touwtrekken betekent niet dat de klassenvrede bedreigd wordt, het is het middel waarmee de begeerde klassenvrede in stand wordt gehouden. Maar de klassenvrede kan niet in stand worden gehouden wanneer er volijverig naar wordt gestreefd hem *onder alle omstandigheden* en te goed in stand te houden. Een vakbond, zo hebben wij herhaaldelijk uiteengezet, die het ondernemerdom té goede diensten bewijst, bewijst het ondernemerdom een slechte dienst omdat de vakbond dan zijn greep op de aangesloten leden verliest en zijn funktie in de kapitalistische samenleving niet meer kan uitoefenen. Vandaar dat een vakbond bij zijn streven naar klassenvrede soms oorlogszuchtige taal moet laten horen en een enkele keer overeenkomstig die taal moet handelen, althans de indruk moet wekken, overeenkomstig die taal te handelen.

Dat de "Arbeitsdirektoren", enz. de taal van de ondernemers spreken vloeit voort uit de positie van de vakbeweging. Dat de onderhandelaren van de vakbeweging soms een andere taal spreken vloeit eveneens uit de positie van de vakbeweging voort. Er is hier niet sprake van een tegenstrijdigheid maar van een paradox.

Wie of wat precies vertegenwoordigen de "Arbeitsdirektoren" en de zogenaamde "werknemersvertegenwoordigers" in de raden van bestuur? In géén geval de arbeiders of hun belang. Het ondubbelzinnige bewijs daarvan is onlangs weer eens geleverd. Zij behartigen het belang van de ondernemers. Er is geen kwestie van dat een dergelijke behartiging van het ondernemersbelang zou indruisen tegen de beginselen van de "gelijkberechtigde medezeggenschap". Wat "gelijkberechtigde medezeggenschap" wordt genoemd is het behartigen van het ondernemersbelang. Er is alleen maar een ander etiket opgeplakt in het belang van de klassenvrede. Ter bevordering van de klassenvrede wordt het zó voorgesteld alsof de ondernemersbelangen waarop de "Arbeitsdirektoren", enz. het oog gericht houden, in werkelijkheid de be-

langen van de arbeiders zouden zijn. Tegelijkertijd verklaart de vakbeweging: het belang van de arbeiders botst met het belang van de ondernemers. Wat zij vervolgens doet, druist niet *wezenlijk* tegen de ondernemersbelangen in.

De "Arbeitsdirektoren" praten de ondernemers naar de mond omdat hun achtergrond de vakbeweging is, die weliswaar de ondernemers *niet* naar de mond praat, maar als het er op aan komt zich tegenover de arbeiders opstelt. De "Arbeitsdirektoren" en de zogenaamde "werknemersvertegenwoordigers" in de raden van bestuur, die de ondernemers naar de mond praten, spreken een taal, die overeenkomt met de praktijk van de vakbeweging; de vakbeweging heeft een praktijk, die niet overeenstemt met de taal die zij spreekt, die zij spreken moet om haar praktijk te kunnen uitoefenen.

DE VOLLEDIGE WAARHEID OVER PEUGEOT IS
IN ONS BLAD NOG NIET VERTELD

In oktober j.l. hebben wij in "Daad en Gedachte" uitvoerig verteld, hoe de direktie van de Franse Peugeot-fabrieken een uit gangsters bestaand privé-legertje aanwierf om met behulp daarvan haar arbeiders onder de duim te houden. Wij hebben ook verteld, hoe dit huurlingenleger werd gebruikt om de Peugeot-fabriek in de Franse stad St. Etienne te doen ontruimen, nadat die fabriek in 1973 door stakende arbeiders was bezet. Onze lezers zullen zich herinneren, dat de gangsters van Peugeot bij een "in militaire stijl" uitgevoerde, nachtelijke verrassingsaanval met grof geweld de arbeiders uit de fabrieksgebouwen dreven en dat vervolgens, gereed gehouden werkwilligen in de vroege morgenuren weigerden aan de slag te gaan toen ze de aangerichte vernielingen zagen. Zij zullen zich eveneens herinneren, dat er vervolgens in St. Etienne diverse solidariteitsstakingen uitbraken.

Een Franse kameraad heeft er onze aandacht op gevestigd, dat de bronnen waaraan wij onze gegevens ontleenden geen volledige weergave van de feiten bevatten en dat dientengevolge het - op zichzelf juiste - verhaal dat wij onze lezers hebben voorgezet, een aanvulling behoeft. Aan zijn mededelingen is ontleend wat wij hier laten volgen.

Met de ontruiming van de fabriek was de strijdwil van de Peugeot-arbeiders in St. Etienne allerminst gebroken. Nadat de werkwilligen, geheel anders dan de Peugeot-direktie had gespekuleerd, zich bij hun stakende collega's hadden gevoegd en nadat de huurlingen weer waren afgereisd, is de Peugeot-fabriek in St. Etienne voor de tweede maal door de stakers bezet. Gezien de verontwaardigde reacties op het optreden van de gangsters waagde de direktie het niet deze nogmaals in actie te doen komen. In die situatie is de Peugeot-fabrieken een reddingsplank toegeworpen door de vakbeweging. Vertegenwoordigers van de Franse vakbeweging zijn de bezette fabriek binnengegaan en hebben met demagogie en overredingskunst hetzelfde weten te bereiken, wat de huurlingen met geweld tot stand hadden gebracht. Niet door de onderwereld is aan de tweede bezetting der Peugeot-fabriek in St. Etienne een eind gemaakt, maar door het gangsterdom van de vakbeweging.

Dit feit, aldus onze Franse vriend, werpt op de verhouding tussen het Peugeot-bedrijf en de vakbeweging een wat genuanceerder licht, dan waarvan sprake is in het opstel dat wij in ons oktobernummer publiceerden. Het is, aldus onze makker, volkomen waar, wat daar werd opgemerkt omtrent het paternalistisch karakter van Peugeot, omtrent de daar heersende familietraditie en omtrent een sinds lang bestaande afkeer van de vakbonden. Maar de waarheid is iets minder absoluut dan men uit 't geschrevene zou kunnen afleiden. Naast de sinds lang bestaande tendens, doet zich ook een andere tendens voor. Is de ene, de paternalistische, een verklaring voor het aanwerven van de gangsters en voor de praktijken die beschreven werden, de andere, tot dusver onvoldoende belichte tendens moet hieruit worden verklaard, dat de ouderwetse sfeer, die zowel Peugeot als Citroën in het verleden altijd heeft gekenmerkt, in een zich krachtig ontwikkelende en zich voortdurend moderniserende kapitalistische maatschappij natuurlijk niet het eeuwige leven heeft.

Tenslotte is Peugeot een van de grootste bedrijven van Frankrijk en tenslotte is het ook zo, dat auto's nu eenmaal met behulp van de modernste produktiemethoden vervaardigd worden en dat zoiets niet zonder invloed kan blijven op het bedrijfsklimaat. Er is een traditie bij Peugeot - en bij die traditie past de aanwerving van de huurlingen - maar die traditie bestaat niet meer onverzwakt. Bovendien: toen Peugeot een fusie aanging met Citroën en voor die fusie niet slechts de vereiste toestemming van de Franse regering, maar óók nog haar financiële steun werd gevraagd, heeft de regering die steun en die toestemming verleend onder een aantal voorwaarden. In de Peugeot-direktie werd een vertegenwoordiger van de regering opgenomen, iemand die als het ware de financiële binding van het Peugeot-bedrijf met de wereld van de banken en het grootkapitaal verpersoonlijkte, een wereld, die ook door de regering zélf werd vertegenwoordigd. De man op wie de keus viel was een lid van het kabinet, die zijn positie daarin voor een positie in het bedrijfsleven wel bleek te willen verwisselen, een man bovendien, die - en dat is voor ons niet onbelangrijk - oorspronkelijk uit de vakbeweging afkomstig was. Dat hij de werkelijke betekenis van de vakbeweging zou misverstaan, kan onmogelijk worden beweerd. Daaraan moet worden toegevoegd, dat zo de Peugeot-direktie voor het werkelijk karakter der vakbeweging in het verleden al onvoldoende oog had gehad - om het zachtjes uit te drukken - daar langzamerhand toch wel degelijk oog voor begon te krijgen.

Dit alles voltrok zich eer zich de gebeurtenissen afspeelden die wij in ons oktobernummer hebben beschreven. Dat er daarvan niettemin sprake is geweest wordt begrijpelijk wanneer men zich er rekenschap van geeft, dat de functie van de vakbeweging in een *bepaald* bedrijf, in dit geval Peugeot, niet van de ene dag op de andere kan worden vervuld. Er moet een netwerk van vertrouwenslieden (van de vakbeweging) komen, er dient, om invloed op de arbeiders te kunnen uitoefenen ook langzamerhand een vakbondstraditie binnen het bewuste bedrijf te worden opgebouwd. Men moet er zich bovendien rekenschap van geven, dat paternalistische praktijken niet als bij toverslag verdwijnen. Voor zover er bij Peugeot, als gevolg van de fusie en de direktiewijziging, onder de drang der maatschappelijke verhoudingen ook, een nieuwe instelling aandiende, was daarmee een nieuwe praktijk nog alles-behalve terstond een feit. Oude gewoonten waren weliswaar bezig in snel tempo - en sommigen ook tergend langzaam - af te sterven, maar daarmee beschikte Peugeot nog niet onmiddellijk over hetzelfde veiligheidssysteem

- de vakbondsinvloed - als waarover het bedrijfsleven in het algemeen beschikte. In zeker opzicht was er een soort van vacuum. Juist mede om dat vacuum - het luchtledig tussen het oude paternalisme en de moderne vakbondsbescherming - op te vullen werden de huurlingen aangetrokken. Dat kón, omdat de aanwerving daarvan nauwelijks vloekte met het oude paternalisme en met de vakbondspraktijk om deze reden nauwelijks vloekte omdat die vakbondspraktijk in het Peugeotbedrijf nog niet krachtig was ontwikkeld. Met andere woorden: dat Peugeot op een gegeven moment over een huurlingenleger beschikte onderstreept weliswaar het traditionele karakter van het bedrijf op de manier waarop wij dat hebben uiteengezet, maar het bewijst niet dat Peugeot niet bezig was van karakter te veranderen.

Dat Peugeot zich geenszins tegen de vakbeweging keert, wanneer die er ondubbelzinnig blijk van geeft dat ze een greep op de arbeiders heeft en daarvan in het belang van de bedrijfsvrede en de klassenvrede gebruik wil maken, dat is komen vast te staan op het moment dat Peugeot-Citroën de Chrysler-vestigingen in Groot-Brittannië over nam. Voor die overneming stelde de Britse regering de voorwaarde, dat Peugeot niet slechts met Chrysler en het Britse kabinet, maar ook met de Britse vakbeweging tot een akkoord zou komen. Het bleek, dat zulks de Peugeot-direktie niet de minste moeite kostte.

Op het tijdstip dat de desbetreffende onderhandelingen werden gevoerd publiceerde de groep "Solidarity" in Engeland een brochure onder de titel: "Chrysler-arbeiders, pas op". De strekking ervan was, dat de arbeiders van Chrysler met een oud-paternalistisch bedrijf als Peugeot, dat géén vakbondstraditie bezat, mooi op de koffie zouden kunnen komen. De brochure ging niet alleen geheel voorbij aan de nieuwe tendenzen in het bedrijfsbeleid van Peugeot maar eveneens aan de met overeenstemming bekroonde onderhandelingen tussen Peugeot en de Britse vakbeweging. Het was, toen de brochure verscheen, al duidelijk, dat de vroegere praktijken van Peugeot in Frankrijk niet het perspectief vormden dat voor de Britse Peugeot-(Chrysler-)arbeiders opdoemde, maar dat omgekeerd de goede verstandhouding tussen Peugeot en de Britse vakbonden aan de Franse arbeiders leerde waar het ook in Frankrijk in de naaste toekomst met Peugeot heen zou gaan.

Bedoelen wij met deze woorden dat zich aan de Britse arbeiders géén ongunstig perspectief bood, aan de Franse Peugeot-arbeiders daarentegen een perspectief dat gunstig kon worden genoemd? Volstrekt niet. Of een strijd van de arbeiders nu op *brute* wijze door gangsters wordt gebroken, dan wel op *geraffineerde* wijze door de vakbeweging, maakt voor de uitkomst van die strijd natuurlijk niet het minste verschil. Er is geen sprake van een ongunstig perspectief voor wie dan ook, er is evenmin sprake van een gunstig perspectief voor wie dan ook. Waar het om gaat is dit, dat de vakbeweging welbeschouwd precies hetzelfde doet als wat de gangsters moesten doen. In plaats van de Britse Chrysler-arbeiders te waarschuwen voor Franse gangsterpraktijken, zou "Solidarity" er beter aan hebben gedaan het gebrek aan skrupules bij de Britse vakbeweging aan de kaak te stellen.

Voor wie mocht willen opmerken, dat een gebrek aan skrupules nog niet hetzelfde is als gangsterpraktijken, zij hieraan toegevoegd, dat zo de Britse of de Franse vakbeweging nog niet in ieder opzicht de praktijken van het gangsterdom hanteert, men slechts naar Amerika behoef te kijken om te beseffen dat gangsterdom en vakbeweging elkaar geenszins uitsluiten. Wie het gangsterdom van de Amerikaanse vakbeweging *niet* op rekening van de vakbeweging schrijft, maar op rekening van de Amerikaanse levensstijl ver-

gist zich en ziet bovendien over het hoofd, dat de Amerikaanse levensstijl een produkt is van de hoog-geïndustrialiseerde Amerikaanse samenleving. Wie uit zou roepen: Amerika is Amerika, wat dáár gebeurt, gebeurt hier in Europa niet, vergist zich eveneens. Er is veel meer reden om te beweren, dat wat vandaag in Amerika gebeurt, morgen ook hier gebeuren zal. Wat zeggen we? Het gebeurt reeds. In de Franse stad Reims hebben in de zomer van 1977 welgerichte schoten een konkurrentiestrijd binnen de Franse vakbeweging beslecht.

Een teken aan de wand? Inderdaad. Maar niet zozeer een teken, dat een waarschuwing voor het gangsterdom inhoudt, dan wel een teken, dat nog eens nadrukkelijk waarschuwt voor de vakbeweging.

=====

E E N O N G E L O O F L I J K E B R U T A L I T E I T

Paul de Groot, de man die jarenlang algemeen sekretaris van de C.P.N. is geweest en als zodanig in sterke mate zijn stempel op die partij heeft gedrukt, heeft in een brief, gepubliceerd in de rubriek "Den Haag Dinsdag" in "De Volkskrant" van 21 november j.l., geprotesteerd tegen wat hij noemde "een poging tot politieke eerroof van mij als communist en oud-verzetsstrijder". Hij reageerde op welgeteld negen regeltjes die hij had aange troffen in dezelfde rubriek een week daarvoor. Daarin was gekonstateerd, dat "de communisten dapper waren in 't verzet, maar dat hun verzet pas begon nadat Hitler het niet-aanvalsverdrag met de Sowjet-Unie aan zijn laars lapte" en dat "Paul de Groot het volk aanvankelijk opriep tot een 'korrekte houding' tegenover de bezetters.

Allemaal leugens, aldus het verweer van Paul de Groot, die van zijn kant de volgende lezing geeft:

"... Op 10 mei 1940 was ik... hoofdredakteur van Het Volksdagblad. ... Reeds enkele dagen na de intocht van de Duitse troepen heb ik, samen met de directeur Jan Dieters... een nummer van dit blad laten drukken. Het werd door de officier van justitie te Amsterdam verboden en in beslag genomen. In dit nummer, dat door mij geredigeerd was, stond geen woord over 'korrekte houding' of iets van dien aard. Het was integendeel geheel gewijd aan het opwekken van het nationale Nederlandse bewustzijn. Op 15 mei werd een illegale leiding van de CPN gevormd, waarin Jan Dieters, Lou Jansen... en ondergetekende zitting hadden... In augustus 1940 schreef ik een illegale brochure, waarin o.a. stond: 'In strijd tegen de Duitse heerschappij neemt het proletariaat het vaandel van de nationale onafhankelijkheid uit handen van de bankroete, verdeelde bourgeoisie. Het proletariaat stelt zich aan het hoofd van alle vredelievende Nederlanders om het land te bevrijden van het vreemde juk.' ... Begin februari 1941 besloot de illegale leiding in een zitting te Deventer tot het organiseren van een landelijke politieke staking die sindsdien de Februari-staking wordt genoemd. Op 18 februari 1941 schreef ik het manifest voor deze staking: 'Staakt, Staakt,

Staakt.' Dit alles gebeurde voordat de Sowjet-Unie in de oorlog kwam..."

"Volkskrant"-redakteur Kees Bastianen, die verantwoordelijk is voor de rubriek "Den Haag Dinsdag", heeft de brief van Paul de Groot van een kommentaar voorzien. Daarin beroept hij zich op het boek van Jac. S. Hoek, "Politieke Geschiedenis van Nederland - Oorlog en Herstel", waarin op blz. 150 een passage uit "Het Volksdagblad" van juni 1940 wordt geciteerd die wel degelijk een oproep bevat tot het aannemen van een 'korrekte houding' jegens de Duitse bezetter. Bastianen vermeldt voorts, dat ook prof. dr. L. de Jong in "Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog" een soortgelijke passage citeert uit "Politiek en Cultuur", het "theoretisch" tijdschrift van de CPN. Tenslotte wijst Bastianen er op, dat volgens G.J. Harmsen (destijds nauw met de CPN verbonden), deze partij *niet*, zoals De Groot beweert, op 15 mei 1940 in de illegaliteit is gegaan en dat in de genoemde bijeenkomst van de CPN alleen maar de eventuele "omschakeling" op de illegaliteit aan de orde werd gesteld."

Het kommentaartje van Bastianen is sober, té sober naar onze smaak. Wij voelen ons geroepen er van onze kant uitvoeriger én scherper op te reageren.

In de eerste plaats: het enkele dagen na de kapitulatie gereedgemaakte nummer van "Het Volksdagblad" waarin, naar het zeggen van Paul de Groot, geen woord over 'korrekte houding' tegenover de bezetter of iets van dien aard zou hebben gestaan. Het is in beslag genomen, vertelt hij. Of er nog exemplaren van bewaard zijn gebleven weten wij niet. Wij hebben het in elk geval niet in ons bezit en kunnen zijn desbetreffende bewering derhalve niet controleren. Maar wat wij wél in ons bezit hebben en wat vóór ons ligt, is het nummer van *juni 1940* van "Politiek en Cultuur", dat opent met het artikel "Vijf historische dagen". Wij citeren:

"... De voortvluchtige regering heeft achter de rug van het volk ons land aan de zijde der Geallieerden in oorlog gebracht.... Het belang van het Nederlandse volk schrijft... voor dit oorlogsbondgenootschap met de Geallieerden niet te erkennen en mede te werken aan een zo spoedig mogelijk herstel van de vrede in het algemeen en van de vrede tussen het Duitse en Nederlandse volk in het bijzonder. Daarom vordert het eigen belang van het Nederlandse volk dat geen enkel gezag van de weggelopen regering meer wordt erkend... Het hoogste belang van de Nederlandse bevolking vordert dat zij, noch direkt, noch indirekt, steun verleent aan de oorlogvoering der Geallieerden, doch dat zij tegenover Duitsland een waarlijke neutraliteit in acht neemt. Herstel van de vrede en de vriendschap met het Duitse volk is de eerste stap die het Nederlandse volk kan en moet doen, in het belang van herstel van de algemene vrede. Dit betekent ook, dat het Nederlandse werkende volk tegenover de Duitse bezetting van ons land een korrekte houding moet aannemen." (blz. 324 en 325, P. en C., 6e jrg. no. 6) 1).

Men ziet het: er wordt niet alleen tot een 'korrekte houding' tegenover de bezetter opgeroepen, er is nog wel van wat anders sprake ook. Nee, niet van het feit, dat er in Duitsland een nationaal-socialistisch regiem aan het bewind is dat de Duitse arbeiders op de scherpste wijze onderdrukt.

Over de in Duitsland zo goed als elders bestaande klassentegenstellingen, over een verzet tegen het fascisme wordt niet gerept. In plaats daarvan wordt aangedrongen op een herstel van de vriendschap met het Duitse "volk", een vriendschap die "hersteld" moet worden door het Nederlandse "volk". In één woord: een door en door burgerlijk en nationalistisch taalgebruik dat wordt aangewend om een politiek aan te prijzen, die óók door de bezetter zélf en door de N.S.B. wordt gepropageerd. Het stuk liegt er bepaald niet om. Het is waarlijk alsof je "Volk en Vaderland" van ir. Mussert leest. Daarom: de brief van Paul de Groot wemelt van de leugens - zoals we nog hopen aan te tonen - maar als hij beweert in "Het Volksdagblad" een stuk te hebben geschreven dat poogde het "nationale Nederlandse bewustzijn op te wekken", dan zeggen wij: tussen alle leugens zou die bewering wel eens op waarheid kunnen berusten. Van proletarisch internationalisme (wat men daarvoor ook mag verstaan) was de C.P.N. zowel in 1940 als daarvoor en daarna volkomen gespeend.

In de tweede plaats: het is duidelijk dat de CPN op 15 mei 1940 niet in de illegaliteit ging, ook zonder de mededeling van Ger Harmsen. Een partij die half mei onderduikt verspreidt niet in juni op volstrekt legale en bovengrondse wijze haar "theoretisch" maandblad 2). Het is een valse voorstelling van zaken dat er al op de dag van de kapitulatie een illegale CPN-leiding werd gevormd. Dat gebeurde pas veel later. Toen die tenslotte werd samengesteld had Paul de Groot er nauwelijks iets mee van doen. Integendeel: er bestond tussen de illegale CPN-leiding en De Groot een heftig konflikt. Hij heeft zich pas na de oorlog weer in de partijleiding gedrongen. Zowel binnenskamers als buitenskamers is daarover niet weinig te doen geweest.

Ten derde: Paul de Groot durft zonder blikken of blozen te beweren: "Begin februari 1941 besloot de illegale leiding in een zitting te Deventer tot het organiseren van een *landelijke* politieke staking die sindsdien de Februari-staking wordt genoemd." Je moet maar durven. Als er inderdaad al - wat wij ten sterkste betwijfelen - begin februari 1941 door de CPN in Deventer tot een *landelijke* politieke staking werd "besloten", dan moet er worden vastgesteld dat die staking er nimmer is geweest. Wat de Februari-staking wordt genoemd, is een zuiver *plaatselijke* Amsterdamse aangelegenheid geweest, bovendien een staking, waaraan weliswaar bepaalde leden van de CPN het hunne hebben bijgedragen, maar waardoor de partij en de leiding van de CPN volslagen werd verrast, waardoor zelfs leden van het bestuur van de afdeling Amsterdam volslagen verrast werden, zoals één van die bestuursleden ons zelf heeft verteld. En niettegenstaande de aktieve steun van sommige CPN-ers vertoonde de Februari-staking over het algemeen de kenmerken van een spontane aktie.

Ten vierde: het is een volstreekte leugen, dat het manifest "Staakt, Staakt, Staakt", dat in de nacht voor de Februari-staking op de stencil-machine werd vervaardigd, door Paul de Groot zou zijn geschreven. De auteur van het door De Groot bedoelde manifest is waarschijnlijk F. Reuter geweest, een lid van het Amsterdamse afdelingsbestuur, waarvan sommige leden op het laatste moment ervoeren, dat er onder de Amsterdamse arbeiders wat broeide. Paul de Groot, die van "politieke eerroof" durft te spreken wanneer onweerlegbare feiten op tafel worden gelegd, ontziet zich kennelijk niet om eerroof jegens anderen te plegen.

Ten vijfde: Paul de Groot rept van een illegale brochure "Vrede door revolutie", in augustus 1940 door hem geschreven. Blijkens hetgeen hierbo-

ven uit die brochure (op gezag van De Groot dan) is geciteerd, staat vast dat De Groot aan de Nederlandse arbeiders de taak wilde geven de strijd voor de nationale onafhankelijkheid te voeren. Als zijn mededelingen juist zijn, dan betekent dat, dat hij toentertijd vooruitliep op dāt soort van verzet, dat de CPN inderdaad op een later tijdstip is gaan voeren: een zuiver nationaal verzet, een ondergrondse strijd voor de nationale bevrijding, in een nationale geest, zoals men die ook kan proeven uit de bijdrage van de CPN aan de later verschenen illegale brochure "Om Neerlands toekomst". Wie - gelijk De Groot - een dergelijke strijd in één adem noemt met een revolutie, pleegt doodgewoon boerenbedrog. Paul de Groot is daar sterk in, naar men kan konstateren.

-
- 1) Bastianen citeert in zijn kommentaar de passage die Hoek in zijn boek op zijn beurt uit "Het Volksdagblad" zou hebben geciteerd. De bewuste passage komt zō letterlijk overeen met bovenstaande uit "Politiek en Cultuur", dat wij veronderstellen dat Hoek zich bij het noemen van zijn bron heeft vergist.
 - 2) De lezer zal hebben opgemerkt dat wij over "Politiek en Cultuur" spreken als het "theoretisch" tijdschrift van de CPN. "Theoretisch", tussen aanhalingstekens. De reden is dat het peil van de daarin geplaatste beschouwingen (men zie het geciteerde fragment uit het artikel "Vijf historische dagen" als voorbeeld) dusdanig is, dat we onmogelijk de aanhalingstekens konden weglaten.

=====

E E N R E C H T B A N K P R E S I D E N T O V E R H E T
S T A K I N G S R E C H T

Mr. J.G.L. Reuder, de president van de Rotterdamse rechtbank, heeft dezer dage, in een lezing op de Rotterdamse Erasmus Universiteit, zijn hart gelucht over de wijze waarop een rechter zich dient op te stellen wanneer hij uitspraak moet doen in een kort geding over een arbeidsconflict. Mr. Reuder gaf blijk van een totaal andere opvatting dan bijvoorbeeld die van mr. Max Rood, de deken van de Nederlandse Orde van Advokaten, die bij dergelijke rechtsgedingen herhaaldelijk optreedt als raadsman van de vakbeweging. Mr. Rood is van mening dat een rechter uitsluitend heeft te oordelen over het doel dat met een staking wordt beoogd, niet echter over de spelregels, dat wil zeggen over de daarbij gehanteerde middelen. Mr. Reuder ziet het net omgekeerd. Over het doel mag, naar zijn oordeel, de rechter juist niet oordelen; hij heeft uitsluitend te letten op de middelen die, ter verkrijging van dat doel, worden aangewend.

Wij ontkennen niet dat het hier om een verschil gaat, dat tot belangrijke konsekwenties kan voeren. Maar het is voor ons op geen stukken na de belangrijkste passage uit mr. Reuders lezing. Veel belangrijker is zijn opmerking, dat hij, bij een dergelijk geding laat meespelen *wie* er voor zijn

tafel verschijnen. Hoe of hij dat bedoelt blijkt uit zijn nadere toelichting, dat hij "gereserveerd staat tegenover een bedrijfsaktie indien deze niet gesteund wordt door een representatieve bond."

In de wereld van rechters en advocaten, alsmede in de wereld van de wetenschappelijke beoefenaren van het recht, heeft mr. Reuder naam gemaakt als "de man van het Rotterdamse procesrecht", waarmee dan wordt bedoeld, dat mr. Reuder nogal eens pleegt af te wijken van de formele en gebruikelijke gang van zaken. Waarin die afwijkingen van mr. Reuder ook mogen bestaan, op grond van zijn eigen woorden is het wel duidelijk, dat hij *niet* afwijkt van het burgerlijke denkpatroon en dat hij zich baseert op de gangbare fictie, dat de vakbeweging - en dan nog wel speciaal de 'representatieve' (lees: erkende) vakbeweging - de arbeiders vertegenwoordigt en derhalve het enige instituut is, dat 'partij' in een rechtsgeding kan zijn.

Dat "wilde" akties, dat wil zeggen akties die niet door de vakbeweging worden gesteund, juist om deze reden uitbreken, dat telkens opnieuw blijkt, dat de vakbeweging juist *niet* de arbeiders vertegenwoordigt, een andere taal spreekt dan zij en vierkant tegenover hen staat, dat gaat mr. Reuder boven zijn (formeel-juridisch) verstand en dat wil er bij hem niet in. Misschien vinden de ene keer patroons bij hem gehoor, de andere keer de een of andere bond, maar strijdende arbeiders, die zowel hun werkgever als "hun eigen" organisatie tegenover zich vinden, maken daarop maar weinig kans. Tegenover hen staat mr. Reuder even gereserveerd als wie dan ook in de kapitalistische maatschappij. Hoe hij het stakingsrecht ook mag interpreteren, dat arbeiders het recht zouden hebben om zélf te beslissen óf, waarvoor en hoe zij willen strijden, dat beschouwt hij *niet* als een vanzelfsprekendheid. Dát hij dit niet vanzelfsprekend vindt, beschouwen wij van onze kant echter een vanzelfsprekende zaak. De burgerlijke rechter kan formeel of informeel zijn, hij staat in beide gevallen op de bodem van het burgerlijk recht, dat - zo heeft een van zijn beoefenaren ooit eens verkondigd 1) - slechts de burger kent en de fictie huldigt, dat de burgerlijke samenleving zonder klassentegenstellingen zou zijn.

1) Aldus wijlen prof. mr. dr. W.P.J. Pompe in zijn in 1928 uitgesproken inaugurale rede: "De persoon des daders in het strafrecht".

=====

E E N N I E U W B E L G I S C H T I J D S C H R I F T

Voor ons liggen de eerste twee nummers (merkwaardigerwijze de nummers 0 en 1) van een nieuw Belgisch tijdschrift dat "Kladdaradatsch" 1) heet. In de tweede aflevering (in nummer 1 dus) schrijft de redactie: "In onze tijd is in vele landen (en niet enkel in de socialistische landen) het 'marxisme' de filosofie van de orde, de macht en de onderdrukking geworden. De vraag die zich opdringt is of Marx zelf schuld heeft aan wat er in zijn naam wordt uitgericht. Wij willen aandacht schenken aan de kritiek die traditioneel vanuit anarchistische hoek en vanuit de raden-kommunistische stroming op het marxisme gegeven werd. In alle geval blijft voor ons Marx'

analyse van het kapitalisme een onmisbaar iets om de huidige maatschappij te doorgronden. Wij verzetten ons tegen een ieder die haar tot een dogmatische religie wil doen verstarren... De eerste nummers zullen onvermijdelijk in het teken staan van de kritiek op de politieke ervaringen van de afgelopen jaren. We hopen echter dat er zich spoedig een evolutie zal voltrekken en dat de konkrete strijd van dit ogenblik meer en meer op het voorplan komt te staan."

De bedoelingen van de uitgevers zijn hiermee duidelijk aangegeven. In hoeverre zij er in zullen slagen deze te verwezenlijken moet natuurlijk worden afgewacht. De twee tot dusver verschenen nummers munten uit door afwisseling, ook door het feit dat één en hetzelfde onderwerp soms door verschillende auteurs vanuit een verschillende gezichtshoek wordt benaderd. Om een greep te doen uit de inhoud: er worden artikelen gewijd aan de z.g. "nieuwe filosofen", dat wil zeggen aan die groep van soms bekende, soms minder bekende schrijvers in Frankrijk die - om welke reden dan ook - met de C.P. en met het bolsjewisme hebben gebroken, aan China en het maoïsme, aan de vorig jaar overleden onorthodoxe Duitse marxistische filosoof Ernst Bloch, aan de ontwikkeling van Sartre, aan de Belgische trotskist Mandel, aan Solsjenitsin, aan enkele bolsjewistische dissidenten en aan de kritiek die de Duitse dissident Rudolf Bahro op de D.D.R. heeft geuit. Daarnaast vindt men dan ook nog literaire beschouwingen, filmrecensies en gedichten.

De opstellen zijn vrijwel zonder uitzondering boeiend en kritisch, maar er moet worden vastgesteld - en eigenlijk kan men dat al afleiden uit de keus die wij zopas uit de onderwerpen hebben gemaakt - dat het tijdschrift zich kennelijk richt op een intellectueel lezerspubliek. Een man als Bloch, een dichter als Majakowski (die als wij ons goed herinneren uit teleurstelling over de staatskapitalistische ontwikkeling in Rusland zelfmoord heeft gepleegd), een filosoof als Sartre, de puur intellectuele discussie die in Frankrijk over het bolsjewisme is ontbrand, het zijn stuk voor stuk geen zaken waarmee arbeiders vertrouwd zijn of waar zij zich mee bezig houden. En wat voor die kwesties geldt, dat geldt uiteraard voor de literaire kritieken in nog veel sterker mate. In hoeverre daarin verandering zal komen wanneer "de konkrete strijd van dit ogenblik" aan de orde wordt gesteld, moet natuurlijk worden afgewacht. Tot dusver is "Kladdaradatsch" een allesbehalve populair blad en dat blijkt ook al uit de prijs, die in Nederland maar liefst f 6.- per aflevering van circa 60 pagina's bedraagt.

De redactie eist het recht op om kritiek te leveren zonder daarom "onmiddellijk een alternatief te moeten bieden". Zij verklaart ook nadrukkelijk, dat het niet haar bedoeling is een nieuw groepje te stichten. Daar aan voegt zij nog toe: "Wij kiezen voor het socialisme, dat enkel maar mogelijk is in vrijheid. Dat na 150 jaar arbeidersbeweging en 60 jaar na de oktoberrevolutie nog maar weinig van de socialistische idealen is verwezenlijkt, kan ons niet ontmoedigen." Dat geeft ons aanleiding tot de opmerking, dat men met dergelijke woorden blijk geeft van een zienswijze die in een belangrijk opzicht toch wel duidelijk van de onze verschilt. Wij beschouwen het socialisme niet als een soort van te verwezenlijken ideaal, maar als de uitkomst van de praktische strijd van de arbeidersklasse. Deze strijd van de arbeiders, niet het een of ander ideaal, dient volgens ons ten grondslag te liggen aan welke kritiek dan ook op bestaande stromingen.

Ander verschilpunt: wij beschouwen de radenkommunistische kritiek op bolsjewisme of maoïsme niet als een kritiek op het *marxisme*, doch integen-

deel als een marxistische analyse met behulp waarvan het staatskapitalistisch karakter van beide richtingen wordt blootgelegd. De schrijvers van sommige stukken in "Kladdaradatsch" neigen tot de opvatting, dat zowel het officiële als het oppositionele bolsjewisme, alsmede het maoïsme op de een of andere manier in het marxisme wortelen, indien ze het er al niet mee gelijkstellen. Ze neigen zelfs dán tot die opvatting, wanneer in hun eigen artikelen passages voorkomen, waaruit de tegenstelling tussen het marxisme en die andere stromingen ondubbelzinnig blijkt.

Een van de auteurs die wij op 't oog hebben spreekt van "de marxistische religie". Voor ons is het marxisme noch een religie, noch een "heilig huisje". Als de redactie van "Kladdaradatsch" verklaart dat zij haar tijdschrift in een "ondogmatisch klimaat" wil laten gedijen, dan kunnen wij ons daarover enkel maar verheugen. Maar hoe moet dat begrip "ondogmatisch" worden verstaan? In één van de artikelen wordt de Belgische trotskist Mandel - op wie overigens een zeer juiste kritiek wordt geoefend - een "ondogmatisch marxist" genoemd. Wij van onze kant houden hem wel degelijk voor dogmatisch, maar niet voor een marxist.

Is, zal men wellicht vragen, een discussie over dit soort zaken zinvol? Niet, antwoorden wij, indien zij los van de werkelijkheid wordt gevoerd, d.w.z. zonder rekening te houden met de dagelijkse praktijk van de arbeidersstrijd, wél als de diverse standpunten dááaraan worden getoetst. Tot dusver is die dagelijkse strijd in "Kladdaradatsch" nog niet aan bod gekomen. Zolang dat niet gebeurt zal het nieuwe tijdschrift hoogstens belangstelling wekken in de kringen van zogenaamd "linkse" intellectuelen, waar het stellig even gemengde gevoelens op zal roepen als bij ons, uiteraard om totaal andere redenen. Wij staan tegenover het nieuwe tijdschrift vooralsnog gereserveerd. Hoe ons uiteindelijk oordeel zal luiden, hangt af van zijn praktische stellingname, niet tegenover filosofen of dissidenten, maar tegenover de beweging van de arbeiders zélf.

1) Het Duitse woord "Kladdaradatsch" betekent zoveel als "gedonder" of de "katastrofe".

=====